

گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری

فریبا سادات محسنی سہی*

چکیده

هدف این مقاله، شناخت بیشتر دیدگاه مقام معظم رهبری در زمینه گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی به عنوان گامی مؤثر در عملیاتی کردن پیشرفت علمی کشور است. لذا نویسنده تلاش دارد تا با روش تحلیل محتوای داده‌بنیاد، دیدگاه‌های معظم له را از میان بیانات، اسناد و مواضع ایشان در حوزه علم و فناوری استخراج و مدل مفهومی گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی را تبیین کند. نتایج به دست‌آمده در محورهایی همچون شرایط، زمینه‌ها، راهبردهای کلان و اقدامات ملی متناسب و مورد نیاز برای گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی، راهگشای اندیشمندان و محققان و مسئولان ذی‌ربط خواهد بود.

واژگان کلیدی

مقام معظم رهبری، علوم سیاسی غربی، علوم سیاسی اسلامی، ارزش‌های بنیادین، جنبش نرم‌افزاری، تعامل سازنده.

مقدمه

رهبر معظم انقلاب در طول دوران تصدی مسئولیت رهبری در نظام جمهوری اسلامی، بارها

mohseni_sadat@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۹۳/۳/۷

*. دانشجوی دکتری علوم سیاسی دانشگاه تهران.

تاریخ دریافت: ۹۳/۱/۲۸

و بارها با اشرف و دغدغه طی مسیر حرکت صحیح انقلاب، هدایت‌های داهیانیه خود را در چارچوب بیانات و ترسیم چشم‌انداز، اهداف کلان و ابلاغ سیاست‌های کلی نظام در اختیار سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران و مجریان مسئول قرار داده‌اند.

در بخش علمی و فرهنگی نیز ایشان با ترسیم چشم‌انداز مرجعیت علمی به عنوان مقدمه دستیابی به عزت و هویت اسلامی در مسیر ایجاد تمدن اسلامی به عنوان هدف غایی نظام اسلامی، دو مؤلفه مهم و حیاتی را ضروری دانسته و بر آن تأکید ورزیده‌اند. این دو مؤلفه که همان تولید و ترویج علم می‌باشند به افزایش سهم علمی ایران در عرصه جهانی و منطقه‌ای کمک شایان توجهی را خواهد کرد. مقام معظم رهبری لازمه دستیابی به این دو مؤلفه را حرکت علمی فراگیر در عرصه نظام علمی کشور خصوصاً در زمینه علوم انسانی و علوم پایه دانسته و بر آن تأکید کرده‌اند.

با توجه به تأکیدات مقام معظم رهبری به ارتقاء و تحول علوم انسانی و لزوم اجتهاد و نوآوری در حوزه علوم انسانی و با اتکای به ارزش‌های اسلامی و مبتنی بر نیازهای بومی کشور، در این پژوهش سعی شده است که مدل مفهومی گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی، مبتنی بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری استخراج و تبیین گردد.

جامعه آماری این پژوهش مجموعه بیانات و مکتوبات مقام معظم رهبری طی سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۹ است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز روش تحلیل داده بنیاد است. جهت‌گیری پژوهش بنیادی و با هدف درک بهتر اندیشه‌ها و بیانات مقام معظم رهبری در زمینه علوم انسانی، درصدد است تا بر اساس نتایج به دست آمده مدل مفهومی گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی را ارائه نماید. سؤالات اصلی مطرح در این مقاله عبارت است از:

دیدگاه مقام معظم رهبری در خصوص علم و جایگاه علم چگونه است؟ ویژگی‌ها و پیش‌فرض‌های پیشرفت علمی از دیدگاه مقام معظم رهبری چیست؟ وضعیت علوم انسانی غربی و از جمله علوم سیاسی از دیدگاه ایشان چگونه است؟ شرایط زمینه‌ای و مداخله‌ای و ضرورت‌های تحول علوم انسانی و از جمله علوم سیاسی از دیدگاه ایشان کدام است؟ مراحل فرآیندی گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی از نظر مقام معظم رهبری چگونه است؟ پیامدها و نتایج این تحول از دیدگاه ایشان چیست؟

گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری □ ۷۷

در ابتدای مقاله جایگاه علم از دیدگاه مقام معظم رهبری و سپس علل توجه ایشان به علوم انسانی بیان می‌گردد و در ادامه روش تحقیق و تجزیه و تحلیل مفاهیم، مقولات فرعی و محوری مرتبط با گذر از علوم سیاسی غربی به علوم انسانی اسلامی و مدل به‌دست‌آمده ناظر بر شرایط علی، شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر و نهایتاً پیامدهای گذر از علوم سیاسی غربی به علوم انسانی اسلامی تبیین می‌گردد.

کلیات

جایگاه و اهمیت علم از دیدگاه مقام معظم رهبری

رهبر معظم انقلاب در باب ارزش واقعی علم و علم‌آموزی این‌چنین بیان می‌فرمایند:

علم با ارزش است و از جمله عواملی که ارزش علم را بیشتر می‌کند، این است که علم با غایت و هدف‌های مشخصی که طبق نیازها تنظیم شده است، به طرف پیشرفت و توسعه سیر کند. می‌تواند مجموعه‌های مولد علم، استفاده بهینه از شخص عالم، کلاس عالم‌ساز و مرکزی را که عالم در آنجا می‌تواند به فعالیت بپردازد، تنظیم کند و از همه اینها استفاده بهینه نماید. اینها کارهای لازمی است و باید حتماً دنبال شود؛ من هم به فضل الهی کوشش ممکن را در این زمینه حتماً خواهم کرد. (جلسه پرسش و پاسخ با دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۲)

ایشان در جای دیگر اشاره می‌کنند که در اسلام دین نه‌تنها با علم ضدیتی ندارد بلکه بهترین مشوق علم است:

در اسلام وضعیت به کلی متفاوت است. در اسلام ضدیت دین با علم و ضدیت دین با عقل، اصلاً معنا ندارد. در اسلام یکی از منابع حجت برای یافتن اصول و فروع دینی، عقل است؛ اصول اعتقادات را با عقل بایستی به دست آورد؛ در احکام فرعی هم عقل یکی از حجت‌هاست. اگر شما به کتب احادیث ما نگاه کنید - مثل کتاب «کافی» که هزار سال پیش نوشته شده - اولین فصل آن، «کتاب العقل و الجهل»، است که اصلاً فصلی است در باب عقل و ارزش و اهمیت آن و اهمیت دانایی و خردمندی. (دیدار با جوانان نخبه و دانشجویان، ۱۳۸۳)

همچنین در رابطه با سازگاری علم و دین این گونه بیان می‌فرمایند:

در جهان بینی ما، علم از دل دین می‌جوشد و بهترین مشوق علم، دین است. دینی که ما می‌شناسیم، جهان بینی دینی‌ای که ما از قرآن می‌گیریم، تصویری که ما از آفرینش و از انسان و از ماوراءالطبیعه و از توحید و از مشیت الهی و از تقدیر و قضا و قدر داریم، با علم سازگار است؛ لذا تولیدکننده و تشویق‌کننده علم است. نمونه‌اش را شما در تاریخ نگاه کنید؛ ببینید حرکت علمی در قرون اولیه اسلام بر اثر تشویق اسلام آن چنان اوج گرفت که تا آن روز در دنیا بی‌سابقه بود - در همه زمینه‌ها - و علم و دین باهم آمیخته و ممزوج بود و دانش و تحقیق و فن در حد خود پیشرفت کرد. (دیدار جمعی از اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۸۲)

طبق بررسی‌های جامع صورت گرفته از بیانات مقام معظم رهبری ارزش و اهمیت علم از دیدگاه ایشان را به شرح ذیل می‌توان برشمرد:

- علم وسیله رفاه زندگی است.
- علم وسیله عزت و حیات جامعه است.
- پایه اصلی پیشرفت و عدالت است.
- رسیدن به تمدن اسلامی ناشی از حرکت علمی است.
- تحصیل علمی مساوی است با اقتدار و قدرت.
- استقلال، عزت و عدم وابستگی منوط به آن است.
- علم‌گرایی پایه جهاد است. (در دیدار رؤسای دانشگاه‌ها، مؤسسات آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی، ۱۳۸۵)

در بعد دیگر، بیانات مقام معظم رهبری ناظر به ضرورت و اهمیت تحصیل علم، فعالیت و کار علمی است. از دیدگاه ایشان دنیای غرب مجهز به سلاح علم است و با این سلاح برای غلبه در میدان‌های سیاست، اقتصاد و فرهنگ استفاده می‌کند. پس باید به علم مجهز شد. رهبر معظم انقلاب معتقدند که مسیر استقلال و عزت کشور بدون پیشرفت علمی محقق نخواهد شد و در این رابطه می‌فرمایند:

اعتقاد این است که امروز یکی از دو سه کار اصلی و اساسی ما برای حفظ

گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری □ ۷۹

هویت‌مان، موجودیتمان، استقلالمان و آینده‌مان، مسئله تحقیق علمی است.
(دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های استان خراسان، ۱۳۸۶)

مقام معظم رهبری، سابقه درخشان ایران اسلامی را مؤید این نکته می‌داند که ایرانی از هوش و آفری برخوردار است و می‌تواند در مسیر تولید علم گام بردارد. اما ایران با تاریخ پرافتخارش به دلیل سوء مدیریت و تنبلی‌ها به مدت دو قرن از کاروان علمی دنیا عقب مانده است که از نظر مقام معظم رهبری آسیبی به نام «فقر علمی» را نصیب ملت ایران کرده است. رهایی از این آسیب از دیدگاه ایشان، اهمیت دادن به فعالیت علمی و سیاست تولید علم است.

دیدگاه مقام معظم رهبری در زمینه علوم انسانی

حقیقتاً همه دانش‌ها و همه تحرکات برتر در یک جامعه، مثل یک کالبد است که روح آن، علوم انسانی است. علوم انسانی جهت می‌دهد و مشخص می‌کند که دانش ما دنبال چیست. از دیدگاه مقام معظم رهبری وقتی علوم انسانی منحرف شد و بر پایه غلط و جهان‌بینی‌های غلط استوار شد، نتیجه این می‌شود که همه تحرکات جامعه به سمت گرایش انحرافی پیش می‌رود.

در همین زمینه من این را عرض بکنم که طبق آنچه به ما گزارش دادند، در بین این مجموعه عظیم دانشجویی کشور که حدود سه میلیون و نیم مثلاً دانشجوی دولتی و آزاد و پیام نور و بقیه دانشگاه‌های کشور داریم، حدود دو میلیون اینها دانشجویان علوم انسانی‌اند! این به یک صورت، انسان را نگران می‌کند. بسیاری از مباحث علوم انسانی، مبتنی بر فلسفه‌هایی هستند که مبنایش مادی‌گری است. خوب، این علوم انسانی را ترجمه کنیم، آنچه را که غربی‌ها گفتند و نوشتند، عیناً ما همان را بیاوریم به جوان خودمان تعلیم بدهیم، در واقع شکاکیت و تردید و بی‌اعتقادی به مبانی الهی و اسلامی و ارزش‌های خودمان را در قالب‌های درسی به جوان‌ها منتقل کنیم؛ این چیز خیلی مطلوبی نیست. این از جمله چیزهایی است که بایستی مورد توجه قرار بگیرد. (دیدار وزیر علوم و استادان دانشگاه تهران، ۱۳۸۸)

ایشان در فرازی دیگر نگرانی خود از وضعیت علوم انسانی را این‌گونه بیان می‌دارند:
اینکه بنده درباره علوم انسانی در دانشگاه‌ها و خطر این دانش‌های ذاتاً مسموم هشدار دادم - هم به دانشگاه‌ها، هم به مسئولان - به خاطر همین است. این علوم انسانی‌ای که

امروز رایج است، محتوایی دارد که ماهیتاً معارض و مخالف با حرکت اسلامی و نظام اسلامی است؛ متکی بر جهان‌بینی دیگری است؛ حرف دیگری دارد، هدف دیگری دارد. وقتی اینها رایج شد، مدیران بر اساس آنها تربیت می‌شوند؛ همین مدیران می‌آیند در رأس دانشگاه، در رأس اقتصاد کشور، در رأس مسائل سیاسی داخلی، خارجی، امنیت، غیره و غیره قرار می‌گیرند. حوزه‌های علمیه و علمای دین پشتوانه‌هایی هستند که موظف‌اند نظریات اسلامی را در این زمینه از متون الهی بیرون بکشند، مشخص کنند، آنها را در اختیار بگذارند، برای برنامه‌ریزی، برای زمینه‌سازی‌های گوناگون. (دیدار طلاب، فضلا و اساتید حوزه علمیه قم، ۱۳۸۹)

علوم انسانی غربی

مقام معظم رهبری با گلایه از وضعیت علوم انسانی در کشور علت آن را این‌گونه بیان می‌کنند:

من درباره علوم انسانی گلایه‌ای از مجموعه‌های دانشگاهی کردم - بارها، این اواخر هم همین جور - ما علوم انسانی‌مان بر مبادی و مبانی متعارض با مبانی قرآنی و اسلامی بنا شده است. علوم انسانی غرب مبتنی بر جهان‌بینی دیگری است؛ مبتنی بر فهم دیگری از عالم آفرینش است و غالباً مبتنی بر نگاه مادی است. خوب، این نگاه، نگاه غلطی است؛ این مبنا، مبنای غلطی است. این علوم انسانی را ما به صورت ترجمه‌ای، بدون اینکه هیچ‌گونه فکر تحقیقی اسلامی را اجازه بدهیم در آن راه پیدا کند، می‌آوریم تو دانشگاه‌های خودمان و در بخش‌های مختلف اینها را تعلیم می‌دهیم؛ در حالی که ریشه و پایه و اساس علوم انسانی را در قرآن باید پیدا کرد. (دیدار جمعی از بانوان قرآن‌پژوه کشور، ۱۳۸۸)

ایشان در ادامه، موضع‌گیری خود درباره علوم سیاسی کنونی را این‌چنین بیان می‌دارند:

ما می‌گوییم علوم انسانی را یاد بگیریم تا بتوانیم شکل بومی آن را خودمان تولید کنیم و این را به دنیا صادر کنیم. بنابراین ما می‌گوییم در این علوم مقلد نباشیم. حرف ما در زمینه علوم انسانی این است. (دیدار جمعی از نخبگان و برگزیدگان علمی، ۱۳۹۰)

مقام معظم رهبری با انتقاد از سه ویژگی علوم انسانی کنونی که آن را بیگانه و نیازمند اجتهاد و نوآوری ساخته است، علوم انسانی غربی را این‌گونه معرفی می‌کند:

گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری □ ۸۱

علوم انسانی اهمیت دارد، علوم انسانی کنونی در کشور بومی نیست، متعلق به ما نیست، ناظر به نیازهای ما نیست، متکی به فلسفه ما نیست، متکی به معارف ما نیست، اصلاً ناظر به مسائل دیگری است، مسائل ما را حل نمی‌کند. دیگریانی طرح مسئله کردند، برای خودشان حل کردند - به درست و غلط هم کار نداریم - اصلاً از ما بیگانه است. بنده در باب مسائل علوم انسانی خیلی حرف دارم. علوم انسانی، علوم اجتماعی، علوم سیاسی، علوم اقتصادی و مسائل گوناگونی که برای اداره یک جامعه و یک کشور به صورت علمی لازم است، به نوآوری و نواندیشی علمی، یعنی اجتهاد احتیاج دارد. (دیدار جمعی از استادان دانشگاههای سراسر کشور، ۱۳۸۲)

لذا مبتنی بر سه شاخص مندرج در تعریف علوم انسانی غربی، می‌توان علوم سیاسی غربی از دیدگاه مقام معظم رهبری را این‌گونه تعریف کرد: علوم سیاسی غیربومی، غیر اسلامی و متکی به اندیشه‌های فلسفی مادی.

همچنین مبتنی بر همین سه شاخص، ویژگی علوم سیاسی اسلامی نیز به دست می‌آید: علوم سیاسی متکی به اسلام، اندیشه‌های فلسفی اسلامی و ناظر به مسائل بومی کشور. مقام معظم رهبری در بیانات خود خطاب به اساتید و پژوهشگران، ضرورت اسلامی شدن علوم سیاسی را این‌گونه توضیح می‌دهند:

اساتید و صاحب‌نظران و پژوهش‌گران و محققین باید به دنبال تدوین علوم انسانی منطبق با مبانی اسلام بروند؛ یعنی علوم انسانی‌ای که بر اساس فلسفه‌های نادرست و غلط مادی شکل نگرفته باشد؛ همچنان که امروز علوم انسانی غربی این‌جوری است. بالاخره اگر علوم سیاسی یا اقتصادی یا فلسفه یا مدیریت و بقیه علوم انسانی، مبتنی بر نگرش مادی به دنیا باشد و با ارزش‌های مادی بنا شده باشد، طبعاً نمی‌تواند خواسته‌ها و آرمان‌های جامعه‌ای را که مسلمان و مؤمن به معارف اسلامی هستند، برآورده کند. (دیدار صمیمانه و پرشور هزاران نفر از دانشجویان دانشگاهها، ۱۳۸۹)

همچنین در زمینه اصلاح محتوای آموزشی علوم سیاسی کنونی، اساتید حوزه و دانشگاه را این‌گونه مورد خطاب قرار می‌دهند:

ما به خصوص در زمینه علوم انسانی، برخلاف آنچه که انتظار می‌رفت و توقع بود، حرکت متناسب و خوبی نکرده‌ایم، بلکه مفاهیم گوناگون مربوط به این علم را -

چه در زمینه اقتصاد و چه در زمینه‌های جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و سیاست - به شکل وحی مُنزل از مراکز و خاستگاه‌های غربی گرفته‌ایم و به صورت فرمول‌های تغییر نکرده در ذهنمان جا داده‌ایم و بر اساس آن می‌خواهیم عمل و برنامه خودمان را تنظیم کنیم! گاهی که این فرمول‌ها جواب نمی‌دهد و خراب درمی‌آید، خودمان را ملامت می‌کنیم که ما درست به کار نگرفته‌ایم؛ در حالی که این روش، روش غلطی است. ما در زمینه علوم انسانی احتیاج به تحقیق و نوآوری داریم. مواد و مفاهیم اساسی‌ای هم که بر اساس آن می‌توان حقوق، اقتصاد، سیاست و سایر بخش‌های اساسی علوم انسانی را شکل داد و تولید و فراوری کرد، به معنای حقیقی کلمه در فرهنگ عریق و عمیق اسلامی ما وجود دارد که باید از آن استفاده کنیم. البته در این قسمت، حوزه و استادان مؤمن و معتقد به اسلام می‌توانند با جستجو و تفحص، نقش ایفا کنند. اینجا از آنجایی است که ما باید به تولید علم برسیم. (دیدار نخبگان جوان، ۱۳۸۹)

ویژگی‌ها و پیش‌فرض‌های پیشرفت علمی از دیدگاه مقام معظم رهبری

مقام معظم رهبری در خصوص پیشرفت علمی در کشور ضمن برشمردن ویژگی‌های این علم که از دیدگاه ایشان می‌بایست ۱. با نگاه بومی ۲. تکیه بر فرهنگ اسلامی و ملی ۳. ناظر به نیازهای کشور باشد، پیش‌فرض‌های پیشرفت علمی را این‌گونه بیان می‌فرمایند:

ما چند پیش‌فرض داریم. یکی این است که پیشرفت علمی، ضرورت حیاتی کشور در علوم مختلف است. پیش‌فرض دوم این است که این پیشرفت علمی، اگرچه که با فراگیری علم از کشورها و مراکز پیشرفته‌تر علمی حاصل خواهد شد - بخشی از آن بلاشک این است - اما فراگیری علم یک مسئله است، تولید علم یک مسئله دیگر است. بنابراین، ما باید علم را خودمان تولید کنیم. سوم اینکه این پیشرفت علمی بایستی با خودباوری اولاً؛ امید به موفقیت ثانیاً؛ حرکت جهاد گونه ثالثاً؛ همراه باشد. چون ما فرض را بر این گذاشتیم که پیشرفت علمی، بایستی با نگاه بومی و با تکیه به فرهنگ خودمان باشد - فرهنگ ما یعنی اسلام و موارث ملی پسندیده ما - و نیز ناظر به نیازهای کشور و چهارم اینکه در این حرکت، تنبلی و تن‌آسایی و محول کردن کار به یکدیگر جایز نیست؛ حرکت جهاد گونه باید کرد. جهاد یعنی تلاش بی‌وقفه، همراه با خطرپذیری - در حد معقول البته - و پیشرفت و امید به آینده. (دیدار جمعی از نخبگان و برگزیدگان علمی، ۱۳۸۷)

روش تحقیق

روش پژوهش این مقاله تحلیل اسنادی - روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد^۱ است. شیوه گردآوری داده‌ها با توجه به قلمرو موضوعی، جستجو، مطالعه و جمع‌آوری بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در طول دوران تصدی ایشان در جایگاه رهبری نظام، با مراجعه به سایت مقام معظم رهبری، نرم‌افزار حدیث ولایت و سایت شورای عالی انقلاب فرهنگی است. روش داده‌بنیاد بر سه عنصر: مفاهیم، مقوله‌ها و قضیه‌ها استوار است. همچنین در این پژوهش سه فرایند مشخص وجود دارد که فرایند نمونه‌گیری نوعاً بر اساس آنها انتخاب می‌شوند. این سه فرایند عبارت است از: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی به عنوان بخشی از فرایند خلق نظریه یا مدل مفهومی. (الوانی و دیگران، ۱۳۸۶)

کدگذاری باز، فرآیندی تحلیلی است که از طریق آن، مفاهیم شناسایی شده و ویژگی‌ها ابعاد آن در داده‌ها کشف می‌شوند. (Strauss & Corbin, 1998) از گروه‌بندی مفاهیم، مقوله‌ها و ویژگی‌ها به دست می‌آید. (دانایی فرد، ۱۳۸۶: ۸۲) کدگذاری محوری، فرآیند ربط دهی مقوله‌ها به ویژگی‌ها است و علت نام‌گذاری آن به این دلیل است که حول «محور» یک مقوله تحقق می‌یابد. در این مرحله یک مقوله کدگذاری باز به عنوان پدیده مرکزی انتخاب و سپس دیگر مقوله‌ها را به آن ربط می‌دهیم. این مقوله‌های دیگر عبارت‌اند از: «شرایط علی»، «شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر»، «ضرورت‌ها»، «فرآیندها» و «پیامدها». در این مرحله، الگوی کدگذاری و رابطه شرایط علی، راهبردها، شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر و پیامدها، به دست می‌آید.

فرایند نمونه‌برداری نظری تا هنگام کفایت نظری، یعنی تا هنگامی که هیچ داده بیشتری برای خلق و بهبود مدل یا نظریه یافت نشود، ادامه می‌یابد و نهایتاً یکپارچه‌سازی یافته‌های مراحل کدگذاری قبلی به شکلی نظام‌مند صورت گرفته و به نگارش درمی‌آید.

تجزیه تحلیل داده‌ها

برای کدگذاری باز، متن بیانات مقام معظم رهبری با اқشار مختلف از سال ۱۳۶۸ تاکنون

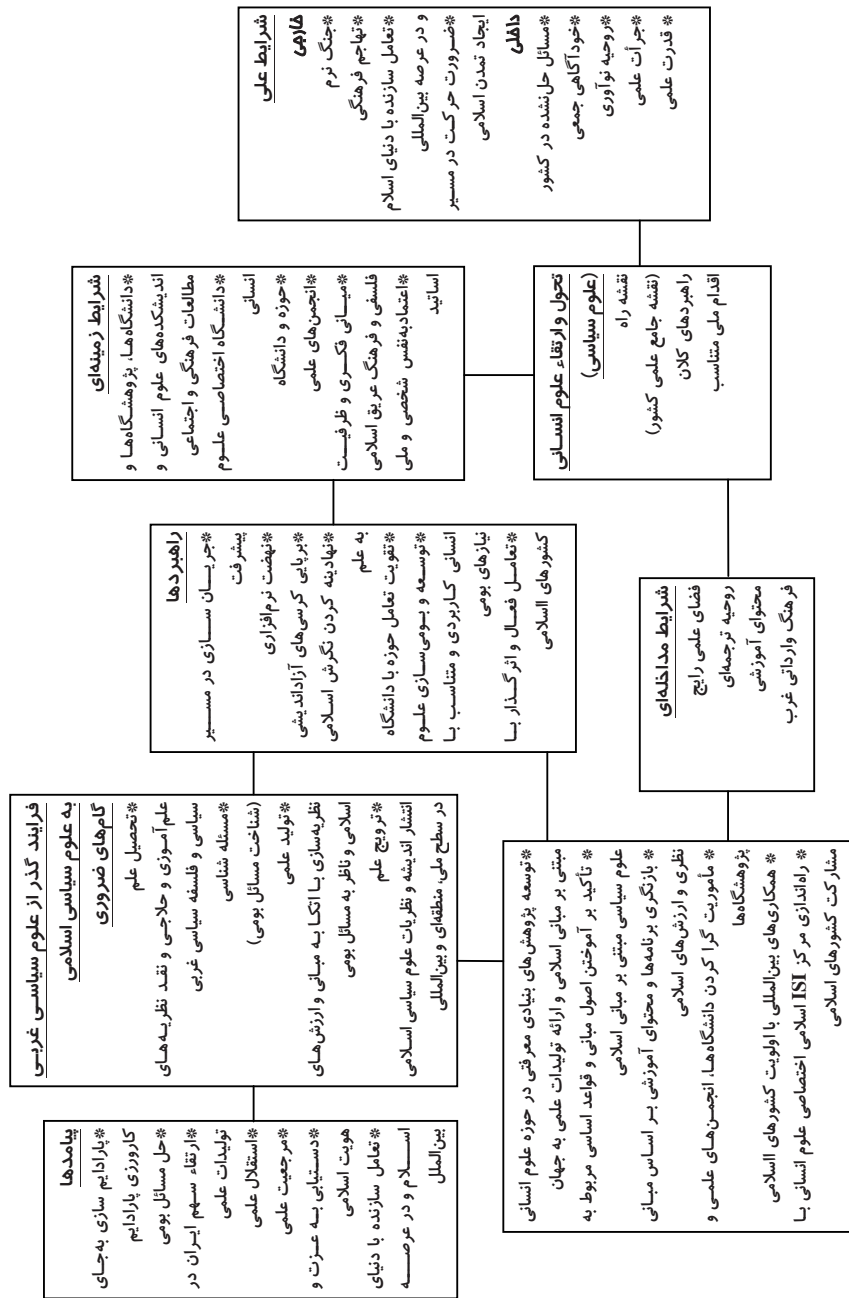
1. Grounded Theory.

مورد بررسی قرار گرفت که در این میان، بالغ بر ۱۲۰ سخنرانی کلیدی از مجموع بیش از ۳۷۰ سخنرانی مقام معظم رهبری مبنای پژوهش قرار گرفت. در این مرحله، در مجموع ۵۰۰ مفهوم شامل بر ۵۰ مقوله فرعی و اصلی شناسایی و طبقه‌بندی گردید که به دلیل حجم زیاد، در ادامه گزیده‌ای از آن به عنوان نمونه ارائه می‌شود.

مقولات اصلی	مقولات فرعی	مفاهیم
سیاست نظام علمی	<p>جریان سازی در مسیر پیشرفت تولید علم</p> <p>ترویج علم</p> <p>*نهضت نرم‌افزاری</p> <p>*برپایی کرسی‌های آزاداندیشی</p> <p>*نهادینه کردن نگرش اسلامی به علم</p> <p>*تقویت تعامل حوزه با دانشگاه</p> <p>*توسعه و بومی‌سازی علوم انسانی کاربردی و متناسب با نیازهای بومی</p> <p>*تعامل فعال و اثرگذار با کشورهای اسلامی</p>	<p>جریان علم و تحقیق</p> <p>حفظ حرکت علمی</p> <p>آزاداندیشی، علوم انسانی</p> <p>نگرش اسلامی، حوزه و دانشگاه</p> <p>نگرش اسلامی، محیط علمی</p> <p>مسائل بومی تهاجم فرهنگی</p> <p>تعامل</p>
نقشه جامع علمی کشور	<p>مشخص کردن جایگاه علوم</p> <p>طرح‌ریزی رشد علمی کشور</p> <p>تدوین نقشه علمی کشور بر اساس مبانی اسلامی</p> <p>تعیین اولویت‌های آموزشی در کشور</p> <p>ایجاد نظام‌مهندسی نقشه</p> <p>برنامه‌ریزی برای دانشگاه‌ها بر اساس نقشه علمی</p> <p>نظارت بر پیشرفت و حسن اجرا</p>	<p>نیازسنجی</p> <p>الگوی پیشرفت، تحول و ارتقاء</p> <p>مدل‌سازی، الگوی غربی</p> <p>الگوی اسلامی، ضابطه‌مندی</p> <p>منظومه علمی و توازن علمی</p> <p>چرخه کامل علمی</p> <p>رتبه‌بندی علوم، نظام ارزیابی</p>
دینش نرم‌افزاری	<p>راه‌اندازی کرسی‌های نظریه‌پردازی</p> <p>ترویج تفکر آزاداندیشی</p> <p>نقد و مناظره</p> <p>نواندیشی علمی</p>	<p>علم‌آموزی، نظریه‌سازی</p> <p>تولید علم، روح نوآوری</p> <p>اعتمادبه‌نفس، نگاه تقلیدی</p> <p>ارزش‌های اسلامی، مسائل بومی</p> <p>علم نافع، قدرت تحلیل سیاسی</p>

مفاهیم	مقولات فرعی	مقولات اصلی
فقر علمی انحصار علمی فشارهای بین‌المللی	جامعه متمدن اسلامی عزت و هویت ملی اسلامی عزت سیاسی عزت اقتصادی	چشم‌انداز نظام
جامعه متمدن اسلامی عزت و هویت ملی اسلامی عزت سیاسی عزت اقتصادی عرصه‌های پیشرفت پیشرفت علمی، خودباوری، آرمان‌گرایی علمی تولید علم، ترویج علم تعبد علمی، نگاه تقلیدی، دانش درون‌زا	تراز علمی استقلال علمی مرجعیت علمی رسیدن به قله‌های علم عزت علمی	چشم‌انداز نظام علمی
قدرت علمی، جرأت علمی، خودآگاهی جمعی، روحیه نوآوری، استقلال علمی، پیشرفت علمی	مرجعیت علمی صادرکننده علم به دنیا تا ۵۰ سال آینده نزدیکی به مرزهای دانش	اهداف نظام علمی

در مرحله کدگذاری محوری، مقوله تحول و ارتقاء علوم انسانی با تمرکز بر علوم سیاسی، به عنوان موضوع اصلی این مقاله، محور ۱۵ مقوله اصلی دیگر قرار گرفته و روابط آن با دیگر مقوله‌ها در متن بیانات مقام معظم رهبری، مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت. با کشف رابطه تحول و ارتقاء علوم انسانی و از جمله علوم سیاسی با دیگر مقولات اصلی طبقه‌بندی شده، شامل: روحیه ترجمه‌ای، فضای علمی، قدرت علمی، روحیه نوآوری، تولید علم، ترویج علم، نهضت نرم‌افزاری، کرسی‌های آزاداندیشی، نظریه‌سازی، نقشه جامع علمی، راهبردها، اقدام ملی متناسب، استقلال علمی، مرجعیت علمی، تعامل سازنده با دنیای اسلام و در عرصه بین‌المللی، مدل مفهومی گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی استخراج گردید. نمودار زیر گویای مدل مفهومی است.

مدل مفهومی گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی

مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبری

گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری □ ۸۷

مدل مفهومی، متشکل از شرایط، ضرورت‌ها، فرآیند و پیامدها است. شرایط این گذر مشتمل بر شرایط علی، مداخله‌ای و زمینه‌ای است که هر یک از این شرایط به اختصار عبارتند از:

شرایط علی

با وجود قدمت نهادهای علمی حوزوی و دانشگاهی در کشور و توفیقات علمی در زمینه علوم و تحقیقات، فاصله وضعیت علمی کنونی ایران اسلامی با چشم‌انداز علمی یعنی تحقق مرجعیت علمی به عنوان گامی در مسیر چشم‌انداز کلی نظام که همان ایجاد تمدن اسلامی و عزت و هویت اسلامی است، بسیار است. گذر از این وضعیت نیازمند تحقق شرایطی (علی، زمینه‌ای، مداخله‌ای) برای طی فرآیند گذر از وضعیت کنونی است. این شرایط، هم معطوف به مسائل خارجی و هم ناظر به عوامل داخلی است. در میان عوامل خارجی، تهاجم فرهنگی و جنگ نرم و ضرورت اقدام راهبردی در مدیریت و کنترل آن، از جمله مواردی است که تحول و بازنگری در برخی برنامه‌ها و راهبردهای کنونی علم و فن‌آوری را ایجاب می‌کند. همچنین مسائل حل نشده پیش روی جامعه اسلامی، در کنار خودآگاهی جمعی، روحیه نوآوری و جرأت و قدرت علمی نخبگان و دانشمندان ایرانی، از جمله عوامل داخلی بسترساز تحول و تغییر در زمینه سایر علوم از جمله علوم انسانی و علوم سیاسی است. مقام معظم رهبری به صراحت در دیدار با جامعه دانشگاهیان به این موضوع اشاره می‌کند که گزیده‌ای از بیانات مقام معظم رهبری ناظر به این عوامل بدین شرح است:

۱. تهاجم فرهنگی

این تهاجم فرهنگی، مخصوص برخی از پدیده‌های ظاهری و سطحی نیست؛ مسئله این است که یک مجموعه فرهنگی در دنیا با تکیه به نفت، حق و تو، سلاح میکروبی و شیمیایی، بمب اتمی و قدرت سیاسی می‌خواهد همه باورها و چارچوب‌های موردپسند خودش برای ملت‌ها و کشورهای دیگر را به آنها تحمیل کند. این است که یک کشور گاهی به تفکر و ذائقه ترجمه‌ای دچار می‌شود. فکر هم که می‌کند، ترجمه‌ای فکر می‌کند و فرآورده‌های فکری دیگران را می‌گیرد. البته نه فرآورده‌های دست اول؛ فرآورده‌های دست دوم، نسخ شده، دستمالی شده و از میدان خارج شده‌ای را که آنها برای یک کشور و یک ملت لازم می‌دانند

و از راه تبلیغاتی به آن ملت تزریق می‌کنند و به عنوان فکر نو با آن ملت در میان می‌گذارند. این برای یک ملت از هر مصیبتی بزرگتر و سخت‌تر است. (حکم انتصاب اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۷۵)

۲. خودآگاهی جمعی

امروز کشور ما خوشبختانه دوره‌ای را می‌گذراند که دو آگاهی در آن هست: یکی آگاهی به توانایی و استعداد ذاتی خود؛ دوم آگاهی به اینکه قدرتهای در پی سیطره بر کشور ما و بر کشورهای نظیر ما، مهم‌ترین معارض دانشمند شدن و پیشرفت علمی کشور ما هستند. یعنی آگاهی به معنای خودشناسی و آگاهی به معنای دشمن شناسی و توطئه شناسی. به برکت این دو آگاهی، این امید وجود دارد که ما بتوانیم به پیشرفتهای عظیم علمی نائل شویم. (بیانات در دیدار نخبگان جوان، ۱۳۸۷)

۳. روحیه نوآوری، قدرت علمی و جرأت علمی

قدرت علمی از مقدمات ارتقاء علمی است. هوش وافر، ذخیره علمی لازم و مجاهدت فراوان برای فراگیری، از عواملی است که برای به دست آمدن قدرت علمی، لازم است؛ اما این کافی نیست. چه بسا کسانی که از قدرت علمی هم برخوردارند، اما ذخیره انباشته علمی آنها هیچ جا کاربرد ندارد؛ کاروان علم را جلو نمی‌برد و یک ملت را از لحاظ علمی به اعتلا نمی‌رساند. بنابراین، جرأت علمی در کنار قدرت علمی لازمه طی این مسیر است. مقام معظم رهبری در این خصوص می‌فرمایند:

آنچه برای یک محیط علمی و دانشگاهی وظیفه آرمانی محسوب می‌شود، این است که در زمینه مسائل علمی، نواندیش باشد. معنای واقعی تولید علم این است. تولید علم، فقط انتقال علم نیست؛ نوآوری علمی در درجه اول اهمیت است. این را من از این جهت می‌گویم که باید یک فرهنگ بشود. این نواندیشی، فقط مخصوص اساتید نیست؛ مخاطب آن، دانشجویان و کل محیط علمی هم است. البته برای نوآوری علمی که در فرهنگ معارف اسلامی از آن به اجتهاد تعبیر می‌شود دو چیز لازم است: یکی قدرت علمی و دیگری جرأت علمی. (دیدار جمعی از نخبگان و برگزیدگان علمی، ۱۳۹۰)

شرایط زمینه‌ای

علاوه بر شرایط مذکور، برخی شرایط موجود در وضعیت فعلی بستری مناسب برای تحقق گذر از

علوم انسانی و به خصوص علوم سیاسی غربی به علوم اسلامی و بومی، تلقی می‌شوند. دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و اندیشکده‌های علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و اجتماعی، وجود دانشگاه اختصاصی علوم انسانی در کشور، حوزه‌های علمیه، انجمن‌های علمی، مبانی فکری و ظرفیت فلسفی و فرهنگ عریق اسلامی و نیز اعتماد به نفس شخصی و ملی اساتید، از جمله عوامل مورد تأکید مقام معظم رهبری است که زمینه‌ساز و ظرفیت مناسبی در مسیر این تحول محسوب می‌شوند.

شرایط مداخله‌ای

علاوه بر شرایط زمینه‌ای و علی‌اثرگذار در گذر از مرحله کنونی علوم انسانی و خصوصاً علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی، شرایط دیگری همچون روحیه و فرهنگ ترجمه‌ای در جامعه علمی و فضای تقلید و ترجمه در علوم سیاسی را می‌توان در بیانات مقام معظم رهبری، به عنوان شرایط مداخله‌ای شناسایی کرد که توجه و برنامه‌ریزی برای اصلاح آنها، نقش مهمی در میزان توفیق یا عدم توفیق مرحله گذار به شمار می‌روند. گزیده‌ای از بیانات مقام معظم رهبری در این خصوص به این شرح است:

۱. روحیه ترجمه‌ای

در دوران ورود دانش جدید به کشور ما، آنچه که وارد شد، عبارت بود از تقلید و ترجمه. منظور از ترجمه فقط ترجمه کتاب نیست، بلکه ترجمه فرهنگ، ترجمه فکر، ترجمه نظریات بیگانه، آنها را به شکل وحی منزل تلقی کردن و در یک جایگاه غیرقابل خدشه قرار دادن، بلایی بوده که در جامعه ما وجود داشته است. همان ترجمه‌ها را تکرار کرده‌ایم؛ هرچه را که دیگران گفته‌اند، تکرار کرده‌ایم و دچار جمود شده‌ایم. البته منظورم ترجمه یک اثر ارزشمند نیست - که یک کار لازم است - منظورم فکر و ذائقه و روحیه ترجمه‌ای است؛ یعنی قدرت ابتکار را از یک ملت گرفتن؛ شجاعت حرف نو را از یک ملت گرفتن؛ همه‌اش توی سر او زدن؛ به او این‌طور تلقین کردن که اگر می‌خواهی به جایی برسی و آدم شوی، باید همان کاری را بکنی که غربی‌ها کردند و از آن سرسوزنی تخطی نکنی! به مردم ما و محیط‌های علمی، این گونه یاد دادند. علم

و فکر را باید تولید کرد. اینها نه در علوم تجربی، نه در علوم انسانی و نه در علوم سیاسی و اجتماعی، برای آفرینش علمی میدان ندادند. لذا وضع این‌گونه است که امروز ملاحظه می‌کنید. (دیدار اعضای انجمن اهل قلم، ۱۳۸۱)

۲. فضای علمی

آن چیزی که در فضای علمی ما مشاهده می‌شود که به نظر من یکی از عیوب بزرگ محسوب می‌گردد این است که ده‌ها سال است که ما متون فرنگی خارجی را تکرار می‌کنیم، می‌خوانیم، حفظ می‌کنیم و بر اساس آنها تعلیم و تعلم می‌کنیم؛ اما در خودمان قدرت سؤال و ایجاد خدشه نمی‌یابیم! باید متون علمی را خواند و دانش را از هرکسی فراگرفت؛ اما علم باید در روند تعالی خود، با روح‌های قوی و استوار و کارآمدی که جرأت پیشبرد علم را داشته باشند، همراه شود تا بتواند پیش برود. انقلاب‌های علمی در دنیا این‌گونه به وجود آمده است. (بیانات، در جمع دانشجویان و اساتید دانشگاه صنعتی امیرکبیر، ۱۳۷۹)

ضرورت‌ها

هرگونه تحول در نظام علمی، نیازمند نقشه جامع علمی منسجم و صحیح از نیازهای علمی کشور، میزان نیاز و تناسب بخش‌های مختلف علمی است. مقام معظم رهبری با درک صحیح این ضرورت، آن را از مقدمات پیشبرد و از جمله ضروریات مسیر تحول علوم برشمرده و مأموریت تدوین این نقشه را به شورای عالی انقلاب فرهنگی واگذار کرده‌اند.

گام دوم، کشف و شناسایی راهبردهای ارتقا و تحول علوم انسانی و از جمله علوم سیاسی است که از دیدگاه مقام معظم رهبری عبارتند از: جریان‌سازی در مسیر پیشرفت، نهضت نرم‌افزاری، برپایی کرسی‌های آزاداندیشی، نهادینه کردن نگرش اسلامی به علم، تقویت تعامل حوزه با دانشگاه، توسعه و بومی‌سازی علوم انسانی کاربردی و متناسب با نیازهای بومی و نهایتاً تعامل فعال و اثرگذار با کشورهای اسلامی.

گام ضروری سوم، اقدامات ملی متناسب و ناظر به تحقق راهبردهای ضروری آن است. اقدامات ملی شاخص از دیدگاه مقام معظم رهبری شامل مجموعه‌ای متشکل از طیف وسیعی از اقدامات نظیر: توسعه پژوهش‌های بنیادی معرفتی در حوزه علوم انسانی مبتنی بر مبانی اسلامی و ارائه تولیدات علمی به جهان، بازنگری برنامه‌ها و محتوای آموزشی بر اساس مبانی

گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری □ ۹۱

نظری و ارزش‌های اسلامی، همچنین تأکید بر مأموریت‌گرا کردن دانشگاه‌ها، انجمن‌های علمی و پژوهشگاه‌ها و نیز همکاری‌های بین‌المللی با اولویت کشورهای اسلامی، خصوصاً راه‌اندازی مرکز ISI اسلامی با مشارکت کشورهای اسلامی است. گام ضروری چهارم، نظارت و ارزیابی اقدامات ملی برای بازنگری و اصلاح مجدد مسیر طی شده است.

فرایند گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی

با تأمین شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌ای و تحقق ضرورت‌ها در بخش نقشه راه، راهبردها و اقدامات ملی متناسب، زنجیره فرآیند گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی بر اساس دیدگاه‌های مقام معظم رهبری در چهار مرحله تکمیل می‌شود.

مرحله اول این فرآیند، تحصیل علم، علم‌آموزی و حلاجی و نقد نظریه‌های سیاسی و فلسفه سیاسی غرب است. مقام معظم رهبری این گام را مقدمه تولید علم در علوم انسانی و از آن جمله، علوم سیاسی برمی‌شمرد.

مرحله دوم؛ مسئله‌شناسی و شناخت صحیح مسائل سیاسی پیش روی جامعه اسلامی، چه در عرصه داخلی و چه در عرصه بین‌المللی و آموختن اصول و مبانی و قواعد اساسی مربوط به علوم سیاسی مبتنی بر مبانی اسلامی، برای بررسی و ارائه راه‌حل است.

مرحله سوم؛ مرحله تولید علم و نظریه‌سازی در علم سیاست با اتکا به مبانی و ارزش‌های اسلامی و ناظر به مسائل بومی است.

آخرین و چهارمین مرحله مورد تأکید مقام معظم رهبری، ترویج علم و انتشار اندیشه و نظریات علوم سیاسی اسلامی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی است. مقام معظم رهبری در این زمینه، راه‌اندازی مرکز ISI اختصاصی علوم انسانی با مشارکت کشورهای اسلامی را در دیدار با جامعه علمی پیشنهاد می‌کند.

پیامدها

مبتنی بر اندیشه‌ها و بیانات مقام معظم رهبری، اجرای صحیح سیاست‌ها و اقدامات ملی متناسب در زمینه گذر از علوم انسانی و بالأخص علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی

و تکمیل فرآیند آن توسط جامعه علمی، اعم از دستگاه‌های تصمیم‌گیر، ستادی و اجرایی (شورای عالی انقلاب فرهنگی، وزارت علوم و دانشگاه‌ها) پیامدهای مهمی خواهد داشت که ناظر بر بخشی از اهداف و چشم‌انداز نظام علمی کشور خواهد بود. این پیامدها عبارتند از: پارادایم‌سازی به جای کارورزی پارادایم توسط عالمان علم سیاست و نیز حل مسائل بومی و ارتقاء سهم ایران در تولیدات علمی که پیامدهای دیگری همچون استقلال علمی، مرجعیت علمی و به دنبال آن، دستیابی به عزت و هویت اسلامی را در پی خواهد داشت. پیامد نهایی که نصیب جمهوری اسلامی ایران خواهد شد، تعامل سازنده با دنیای اسلام و در عرصه بین‌المللی در راستای ایجاد و معرفی تمدن ایرانی - اسلامی خواهد بود.

نتیجه

مقام معظم رهبری با ترسیم چشم‌انداز کلی و اهداف نظام جمهوری اسلامی ایران، دستیابی به عزت و هویت اسلامی و ایرانی و نهایتاً ایجاد تمدن اسلامی را به عنوان چشم‌انداز کلی، تعیین کردند. ایشان همچنین در دیدار با اعضای جامعه علمی، دانشگاهیان و مراکز ستادی و تصمیم‌گیر در حوزه علم و فناوری، اهداف و چشم‌انداز نظام علمی را نیز دستیابی به مرجعیت علمی و استقلال علمی تعیین کردند. رهبر معظم انقلاب معتقدند که مسیر استقلال و عزت کشور بدون پیشرفت علمی محقق نخواهد شد، لذا حرکت علمی فراگیر و پیشرفت علمی را لازمه تحقق این هدف می‌دانند. از دیدگاه ایشان، ایران با تاریخ پرافتخارش به دلیل سوء مدیریت و تبلی‌ها به مدت دو قرن از کاروان علمی دنیا عقب‌مانده است و آسیبی به نام «فقر علمی» را نصیب ملت ایران کرده است. رهایی از این آسیب از دیدگاه ایشان، اهمیت دادن به فعالیت علمی و سیاست تولید علم است. رهبری، سابقه درخشان ایران اسلامی را مؤید این نکته می‌داند که ایرانی از هوش وافری برخوردار است و می‌تواند در مسیر تولید علم گام بردارد.

مقام معظم رهبری با وقوف به برتری علوم انسانی به عنوان روح همه دانش‌ها و تحرکات برتر یک جامعه، ارتقاء و تحول علوم انسانی را به عنوان مطالبه‌ای مهم مطرح کردند. حرکت علمی در علوم انسانی از دیدگاه ایشان می‌بایست با نگاه بومی، تکیه بر فرهنگ اسلامی و ملی و ناظر به نیازهای کشور صورت پذیرد.

به تصریح ایشان، این مهم، نیازمند تحقق شرایطی در فضای علمی، جامعه دانشگاهی و

گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری □ ۹۳

مراکز تصمیم‌گیری کشور است که از آن جمله تدوین نقشه جامع علمی کشور، نهضت نرم‌افزاری، برپایی کرسی‌های آزاداندیشی، تقویت تعامل حوزه با دانشگاه، نهادینه کردن نگرش اسلامی به علم و دیگر شرایط مداخله‌ای اثرگذار است. مقام معظم رهبری، علاوه بر تأکید و تصریح بر شرایط زمینه‌ساز تحول علوم انسانی، چهار گام ضروری را به‌عنوان فرآیند اصلی گذر از علوم انسانی و از آن جمله علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی، خاطر نشان می‌کنند.

این چهار مرحله مبتنی بر فرمایشات ایشان از علم‌آموزی و حلاجی و نقد نظریه‌های سیاسی و فلسفه سیاسی غربی آغاز می‌شود. دومین گام ضروری، مسئله شناسی و شناخت مسائل سیاسی بومی است. تولید علمی و نظریه‌سازی با اتکا به مبانی ارزش‌های اسلامی و ناظر به مسائل بومی، سومین گام مورد تأکید مقام معظم رهبری است. آخرین گام مهم در این فرآیند، ترویج علم و انتشار اندیشه و نظریات علوم سیاسی اسلامی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی است.

پیامدهای تکمیل این فرآیند برای نظام جمهوری اسلامی ایران، پارادایم سازی در علوم سیاسی به جای کارورزی پارادایم‌های غربی، حل مسائل بومی و ارتقاء سهم ایران در تولیدات علمی علم سیاست و روابط بین‌الملل از دیگر پیامدها و نتایج این گذر و تحول است. استقلال علمی و مرجعیت علمی مورد نظر رهبری معظم انقلاب و تسریع حرکت در مسیر دستیابی به عزت و هویت اسلامی، پیامد منطقی گام‌های برداشته شده در مسیر گذر از علوم انسانی غربی و علی‌الخصوص علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی است. پیامد نهایی دستیابی به عزت علمی، تعامل سازنده با دنیای اسلام و در عرصه بین‌المللی خواهد بود.

منابع و مأخذ

۱. الوانی، سیدمهدی و حسن دانایی فرد، ۱۳۸۶، روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت رویکردی جامع، تهران، انتشارات صفا.
۲. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جلسه پرسش و پاسخ دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی، سال ۱۳۸۲.
۳. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تربیت مدرس، سال ۱۳۷۷.

۴. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تهران، سال ۱۳۷۷.
۵. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه امام صادق علیه السلام، سال ۱۳۸۴.
۶. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های استان سمنان، سال ۱۳۸۵.
۷. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار استادان و اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها، سال ۱۳۸۵.
۸. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار اعضای انجمن اهل قلم، سال ۱۳۸۱.
۹. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار اعضای بسیجی هیئت علمی دانشگاه‌ها، سال ۱۳۸۹.
۱۰. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار با اساتید دانشگاه شهید بهشتی، سال ۱۳۸۲.
۱۱. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، سال ۱۳۷۸.
۱۲. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار با جوانان نخبه و دانشجویان، سال ۱۳۸۳.
۱۳. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار جمعی از اساتید دانشگاه‌ها، سال ۱۳۹۰.
۱۴. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار جمعی از برگزیدگان المپیادهای جهانی و کشوری و افراد ممتاز آزمون‌های سراسری سال ۸۰ و ۱۳۸۱، سال ۱۳۸۱.
۱۵. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار جمعی از دانشجویان و نخبگان سراسر کشور، سال ۱۳۸۴.
۱۶. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار جمعی از دانشجویان، سال ۱۳۹۰.
۱۷. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار جمعی از نخبگان و برگزیدگان علمی، سال ۱۳۹۰.
۱۸. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار دانشجویان، به مناسبت «روز وحدت حوزه و دانشگاه»، سال ۱۳۷۲.
۱۹. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار رؤسای دانشگاه‌ها، مؤسسات آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی سال ۱۳۸۵.
۲۰. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار نخبگان جوان، سال ۱۳۸۵.
۲۱. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار نخبگان جوان، سال ۱۳۸۶.
۲۲. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار نخبگان جوان، سال ۱۳۸۹.
۲۳. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار نخبگان علمی سراسر کشور، سال ۱۳۷۸.
۲۴. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار وزیر علوم و استادان دانشگاه تهران، سال ۱۳۸۸.
۲۵. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار وزیر علوم و رؤسای دانشگاه‌ها، سال ۱۳۸۳.

- گذر از علوم سیاسی غربی به علوم سیاسی اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری □ ۹۵
۲۶. بیانات و پرسش و پاسخ رهبر معظم انقلاب اسلامی در جمع دانشجویان و اساتید دانشگاه صنعتی امیرکبیر، سال ۱۳۷۹.
۲۷. دانایی فرد، حسن، ۱۳۸۶، «استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده‌بنیاد»، *اندیشه مدیریت*، سال اول، شماره دوم، پاییز و زمستان.
۲۸. علی شیری، محمدمهدی، ۱۳۸۸، *تدوین بیانیه مأموریت و سیاست‌های کلان فرهنگی جمهوری اسلامی ایران بر مبنای بیانات مقام معظم رهبری، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای مدظله*، تهران، دانشگاه امام صادق علیه السلام.
۲۹. غلامی، رضا، ۱۳۸۴، *جنبش تولید علم و نظریه‌پردازی*، تهران، مرکز مطالعات و انتشارات آفتاب توسعه.
۳۰. قضاوی زاده، مهدی، ۱۳۸۷، *الگوی پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام در جایگاه مرجعیت علمی مبتنی بر مکتب علمی امام صادق علیه السلام*، تهران، دانشگاه امام صادق علیه السلام.
۳۱. مکتوبات رهبر معظم انقلاب اسلامی در ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه توسط رهبر معظم انقلاب، سال ۱۳۸۷.
۳۲. مکتوبات رهبر معظم انقلاب اسلامی در انتصاب اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی برای دوره جدید، سال ۱۳۹۰.
۳۳. مکتوبات رهبر معظم انقلاب اسلامی در حکم انتصاب اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، سال ۱۳۷۵.
۳۴. *نرم‌افزار حدیث ولایت؛ مجموعه رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای مدظله‌العالی، مؤسسه تنظیم و نشر آثار مقام معظم رهبری*، تهران
35. Chamaz. C, 1990, "Discovering Chronic Illness: Using Grounded Theory", *social science and medicin*, 30.
36. Strauss, Anselm I, & Corbin, Juliet, 1998, *basic of qualitative reaserch: Graunded Theory procedurs and Techniques*, sage.

ضرورة الحكم الديني مع التأكيد علي محورية سلطة الفقه الاجتماعي

روح الله شاكري زواردهي^١ / مرضيه عبدلي مسينان^٢

الخلاصة: الفقه الاجتماعي يدور حول السلطة في ذاته، بمعنى ان تطبيق العديد من احكام الاسلام يتوقف على وجود حكومة وسلطة. ومن جانب آخر، فان اهداف الفقه الاسلامي لها ماهية حكومية. لذلك، فان تحقيق هذه الاهداف رهن - فقط - بوجود حكومة دينية. حيث انه وبفقدان الحكومة الدينية الصالحة، تتعطل العديد من احكام الاسلام او تطبق بشكل ناقص. وفي الحقيقة، بين الفقه الاسلامي والتدين من جهة والحكومة والسلطة من جهة اخرى رابطة غير قابلة للفصل. ويسعى هذا المقال، من خلال نظرة اجمالية الي بعض الاحكام الاجتماعية الاسلامية واهداف الفقه، الي اثبات ضرورة الحكومة الدينية من اجل تحقيق اهداف الفقه وتطبيق احكامه.

الكلمات المفتاحية: الحكومة، الاسلام، الفقه الاجتماعي، الاحكام.

الأسس والأدلة التي تقوم عليها المادة ١٤١ من دستور الجمهورية الاسلامية الایرانية (منع الجمع بين المشاغل)

فيروز اصلاني^٣ / عبد المجيد رحمانيان^٤

الخلاصة: المادة ١٤١ من دستور الجمهورية الاسلامية الإيرانية، من المواد الاساسية والتي تمنع الجمع بين عدة مشاغل. ولهذه المادة اساس ومبنى شرعي، قانوني، فكري، فلسفي وتاريخي. ومن اجل منع قيام شخص بعدة مشاغل واعمال، هناك ادلة متعددة جرى بيانها، من جملتها: الحيلولة دون توقف الاعمال، الحيلولة دون احتمال اعمال النفوذ، العدالة في التوظيف والعمل، الحيلولة دون تضييع بيت المال، تنمية القابليات، واحترام التخصص. كما ان الاهتمام بهذه المادة يعد امرا مهما للغاية من اجل اقامة مجتمع سليم.

الكلمات المفتاحية: المشاغل، فصل السلطات، عدالة التوظيف، المادة ١٤١ من دستور الجمهورية الاسلامية الإيرانية.

١. استاذ مساعد في جامعة طهران.

٢. ماجستير في علم الكلام، مجمع فارابي التابع لجامعة طهران.

٣. استاذ مساعد في جامعة طهران.

٤. طالب دكتوراه قانون عام بجامعة طهران.

u.abdoli@gmail.com

aslanif@ut.ac.ir

مساحات النزاع بين خطابي العولمة والاسلام السياسى مع التاكيد على آراء الامام الخمينى قده وسيد قطب

مرتضى شيرودى^١ / على عنبر^٢

الخلاصة: خطابا العولمة والاسلام السياسى يستعينان من اجل هيمنة الهوية التى يطرحها كل منهما على معانى خاصة من العلامت المطروحة على الساحة الحياتية، لكن مساحات النزاع بينهما من خلال رؤية الامام الخمينى قده وسيد قطب لا تزال غامضة وغير واضحة... ومن هذا المنطلق سنواجه هذا التساؤل: ما هى مساحات او مناطق النزاع بين خطابي العولمة والاسلام السياسى فى ضوء آراء الامام الخمينى قده وسيد قطب؟ يظهر ان الخطابين مختلفان فيما يتعلق بالسلطة، العدالة، المشاركة، التنافس وغيرها. والهدف من هذا المقال هو بيان عدم الانسجام القائم بين الخطابين فى الظاهر والمضمون من خلال تحديد مساحات النزاع بينهما.

الكلمات المفتاحية: الامام الخمينى، سيد قطب، النزاع، الخطاب، العولمة، الاسلام السياسى.

الانتقال من العلوم السياسية الغربية الى العلوم السياسية الاسلامية من منظار سماحة قائد الثورة

فريبا سادات محسنى سهى^٣

الخلاصة: يسعى هذا المقال الى معرفة اكثر برؤية سماحة قائد الثورة فى مجال الانتقال من العلوم السياسية الغربية الى العلوم السياسية الاسلامية، باعتبارها خطوة مؤثرة فى تنفيذ مشروع التطور العلمى فى البلاد. لذلك تسعى الكاتبة ومن خلال منهج التحليل المضمونى للمعطيات الاساسية، الى استخراج رؤى ومواقف سماحته من بين الخطابات والوثائق والمواقف التى صدرت عنه فى مجال العلم والتقنية و...، وبالتالي بيان النموذج المفهومى للانتقال من العلوم السياسية الغربية الى العلوم السياسية الاسلامية. وستكون النتائج فى محاور مثل: الشروط، الارضيات، الاستراتيجيات العامة، والاجراءات الوطنية المناسبة التى تحتاجها عملية الانتقال هذه، مدخلا للعلماء والباحثين والمسؤولين المعنيين.

الكلمات المفتاحية: سماحة قائد الثورة، العلوم السياسية الغربية، العلوم السياسية الاسلامية، القيم الاساسية، نهضة البرمجيات، التعامل البناء.

dshirody@yahoo.com

١. استاذ مساعد فى معهد الامام الصادق عده العالى.

alianber.84@gmail.com

٢. ماجستير فى التاريخ المعاصر للبلدان الاسلامية، جامعة المصطفى عده.

mohseni_sadat@yahoo.com

٣. طالبة دكتوراه علوم سياسية بجامعة طهران.

الحرب الثقافية للمستكبرين: الاهداف والاستراتيجيات

عبد الله حاجي صادق^١

الخلاصة: جبهة الاستكبار في مواجهة دائمة مع جبهة الثورة الاسلامية، وبسبب فشلها في مجالات الحرب الصلدة او شبه الصلدة، فانها جعلت أهم محاور هجومها في الحرب الثقافية واستهداف الأسس والاركان التي تقوم عليها الثورة الاسلامية، مثل الماهية الدينية، محورية الولاية، الروح الجهادية والثورية، خطاب الثورة الاسلامية وغير ذلك، ومن خلال ادوات متعددة ومتنوعة، وصفت استراتيجيات تنفيذية لتطبيق هذا الهجوم البرمجي والقيمي ضد اسس واركاب الثورة. وبما ان فهم مختلف ابعاد الحرب الثقافية التي يقوم بها الاستكبار بشكل عميق، يعد من أهم مصاديق البصيرة والشرط الاساس في الدفاع عن الثورة الاسلامية، فقد بدأ المقال بتحديد سبعة أهداف ومنافذ لهجوم الاعداء الثقافي، ثم جرى بيان الاستراتيجيات التنفيذية التي يتبعها الاستكبار بشكل عام.

الكلمات المفتاحية: الحرب الثقافية، جبهة الاستكبار، الثورة الاسلامية، الاستراتيجيات التنفيذية.

دراسة مقارنة للتنظيمات اليسارية في خمسينيات وسبعينيات القرن الماضي

محمد رضا حاتمي^٢ / روح الله لطفى زاد^٣

الخلاصة: الاتجاهات الفكرية التنويرية في الخمسينيات بايران، وكالعديد من بلدان العالم الأخرى، يعد نوعا من النضال ضد الرأسمالية الاميركية. لذلك نرى ان التيار التنويري اليساري في الخمسينيات، ومثاثر بنحو ما بالنضال العالمي. في حين ان التيار الحزبي اليساري ينظر دائما الى خارج الحدود ويستلم اوامره وكراساته مباشرة من موسكو. في السبعينيات قام حزب تودة وتنظيمات ماركسية اخرى ومن اجل الحصول على قاعدة اجتماعية، بعملية التقاطية تجمع بين الاسلام والماركسية! كانوا يعدون انفسهم في اوكار تنظيمية وينفذون اغتيالات ثورية ويقومون باعمال كما حصل في غابة "سياهكل"، لكن أزمة وفتنة ٤ فبراير/ شباط (١٩٨٠) ومن ثم هروب بنى صدر من ايران ما تلى ذلك من تطورات ورفض اهلية مرشحهم في الانتخابات، جعل القوى اليسارية تنزل الى الشارع. ودراسة التطورات التي واجهتها هذه التنظيمات وأوجه التشابه في ادائها وسلوكها خلال عقدي الخمسينيات والسبعينيات، هو هدف هذا المقال.

الكلمات المفتاحية: حزب تودة، الماركسيون، الهوية، انتفاضة النفط، التنوير، الاتجاهات اليسارية.

yamahdi433@mihanmail.ir

١. استاذ مساعد بمجمع الشهيد محلاتى للتعليم العالى.

hatami5@yahoo.com

٢. استاذ مساعد بجامعة "بيام نور".

lotfizad_58@yahoo.com

٣. طالب دكتوراه معارف اسلامية - جامعة "بيام نور" طهران.

العلاقة بين الاقتدار والمرجعية العلمية والتقانية... والاقتدار والأمن القومى للجمهورية الاسلامية الإيرانية

فرهاد رهبر^١ / حسن حسين زاده^٢

الخلاصة: مع الأخذ بالتأكيدات المستمرة لقائد الثورة حول تحقيق المرجعية العلمية والتقانية فى العالم، وايضاً وفقاً للحديث المروى عن أمير المؤمنين عليه السلام والذى يشير فيه الى مكانة العلم ودوره فى الاقتدار والقوة، يسعى الباحثان ومن خلال المنهج التركيبى من دراسات مكتبية ومتابعات ميدانية، الى دراسة العلاقة بين الاقتدار والمرجعية العلمية والتقانية وتأثيرها على الأمن القومى. ومع الأخذ باختبارات الفرضية، يقدم البحث احصائيات عن معطيات الاستبيان حول حصول الجمهورية الاسلامية الإيرانية على الاقتدار العلمى وفى النهاية المرجعية العلمية والتقانية فى العالم مع شروحات فى طيات المقال، وتأثير ذلك على ايجاد الاقتدار وضمان الأمن القومى.

الكلمات المفتاحية: المرجعية العلمية والتقانية، انتاج العلم، الاقتدار، الاقتدار العلمى، الأمن القومى.

دراسة عناصر الدبلوماسية الاقليمية للثورة الاسلامية وتقديم استراتيجية

غلام رضا كريمى^٣ / حسين على توتى^٤

الخلاصة: هذا البحث ومن خلال طرح هذا السؤال، وهو: ما هى المكانة التى حققتها الدبلوماسية الاقليمية للثورة الاسلامية الإيرانية فى النظام القائم بالشرق الأوسط وفى ايجاد نموذج اقليمى جديد؟ يصل الى هذه الاجابة، وهى: بالنظر الى أهمية منطقة الشرق الأوسط باعتبارها الدائرة الاولى لعمق الاستراتيجية الدبلوماسية الإيرانية، وبسبب طبيعة الثورة الاسلامية، فان لايران قدرات كامنة فى مختلف مجالات الثورة الناعمة فى هذه المنطقة. وبعد الموجة الاخيرة للصحة الاسلامية ايضا، فان تأثر هذه الانتفاضات والحركات والبلدان الشرق أوسطية بطبيعة القوة الناعمة للثورة الاسلامية، قابله اتجاهات غريبة من القوة الناعمة، تقوم على نشر قيم الديمقراطية الليبرالية فى الشرق الأوسط.

الكلمات المفتاحية: الدبلوماسية الاقليمية، الاستراتيجية، الثورة الاسلامية الإيرانية، القوة الناعمة، الشرق الأوسط.

١. أستاذ بجامعة طهران.

٢. طالب دكتوراه فى القانون الدولى.

٣. أستاذ مساعد بجامعة الخوارزمى.

٤. طالب دكتوراه علاقات دولية بجامعة الخوارزمى.

ghkarimi@khu.ac.ir

h.tooti@ut.ac.ir

الاهداف، الرسالة والعوامل الاستراتيجية للبيئتين الداخلية والخارجية للثورة الاسلامية

محسن باليزبان^١

الخلاصة: في اطار الادارة الاستراتيجية، فان الشرط الأساس لتدوين استراتيجية من أجل الوصول الى الظروف القائمة المنتهية الى الوضع المطلوب أو المنشود، هو امتلاك رسالة ورؤية استشرافية وقائمة بالعوامل الرئيسية أو الاستراتيجية في البيئة الداخلية (نقاط القوة والضعف) والبيئة الخارجية (الفرص والتحديات). والهدف من هذا المقال هو اعداد وكتابة رسالة واستشراف مستقبل واعداد قائمة بالعوامل الاستراتيجية للثورة الاسلامية في اطار تحليل استراتيجي (SWOT) ناتج عن الأهداف النهائية، السياسات العامة ومطالبات اصحاب المنفعة والشأن في الثورة الاسلامية.

الكلمات المفتاحية: الرسالة، الاستشراف، العوامل الاستراتيجية، الثورة الاسلامية.

الحج والامكانيات الداخلية للعالم الاسلامي في الصحوة الاسلامية

بالاستناد الى فكر الامام الخميني (رض)

محسن محمدى^٢ / غلام رضا بهروز لك^٣

الخلاصة: الامام الخميني ومن خلال نظريته السياسية والاجتماعية الى الحج، يلفت انتباه المسلمين الى امكانيات الحج في الصحوة الاسلامية. ففي ندائه بمناسبة موسم الحج يرى ان روح الصحوة الاسلامية تتجلى في النضال ضد الاستعمار والاستكبار، ويدعو المسلمين الى تذكر وظائف الحج السياسية والاجتماعية التي يجرى التغافل ودعم الصحوة الاسلامية. فمن وجهة نظر الامام الخميني (رض) يعتبر الحج فسحة للوعي والتنقيف فيما يتعلق بالاسلام وقضايا العالم الاسلامي والبراءة من المشركين، ضمن عملية بعث للهوية والانسجام بين بلدان العالم الاسلامي في مقابل الكفر والاستعمار باعتباره العدو المشترك لجميع المسلمين.

الكلمات المفتاحية: الحج، الصحوة الاسلامية، الامام الخميني، الاستعمار، الاسلام السياسي، الاحياء الديني.

mpalizban@ut.ac.ir

mohsen2941@yahoo.com

١. دكتوراه علوم سياسية - فرع الدراسات الايرانية من جامعة طهران.

٢. طالب دكتوراه الثورة الاسلامية.

٣. استاذ مساعد بجامعة باقر العلوم عالي.